

Κοινωνιολογική Ανασκόπηση της Σεξουαλικής Απελευθέρωσης

της Χριστίνας Κούρκουλα

Η σεξουαλική επανάσταση είναι ένα φαινόμενο που τις ρίζες του θα μπορούσαμε να τις ανακαλύψουμε στις διακηρύξεις της Γαλλικής Επανάστασης ή και ακόμα πιο πριν, στα πρώτα σκιρτήματα της Αναγέννησης.

Στην ουσία όμως ο 19ος αιώνας –και κυρίως στα τελευταία 50 χρόνια– είναι η εποχή που καλλιεργήθηκε η ιδέα, επειδή ο αιώνας αυτός είναι ο αιώνας των πρώτων φεμινιστικών διεκδικήσεων και των πρώτων προσπαθειών να γνωρίσει ο άνθρωπος τον εαυτό του μέσα από το σώμα του.

Έτσι, οι επιστημονικές έρευνες του Φρόντ γύρω από το φαινόμενο της νεύρωσης από τη μία πλευρά, και οι ανθρωπολογικές μελέτες του Μόργκαν για την πρωτόγονη κοινωνία από την άλλη, που τις χρησιμοποίησε ο Ένγκελς στη θεωρία του για την εμφάνιση και την εξέλιξη της πατριαρχίας, αποτέλεσαν τον ακρογωνιαίο λίθο της θεωρίας για τη σεξουαλική απελευθέρωση της γυναίκας.

Σύμφωνα με τον Φρόντ η ηθική της δυτικής αστικής κοινωνίας είναι αποτέλεσμα ενός και μόνο γεγονότος: της δολοφονίας του προϊστορικού πατέρα από τους γιούς του. Το γεγονός αυτό –ισχυρίζεται ο Φρόντ– δημιούργησε αισθήματα ενοχής στους προπάτορές μας που μας τα κληροδότησαν μέσα από τους αιώνες κι έγιναν η βάση της σεξουαλικής μας καταπίεσης.

Η καταπίεση αυτή είναι η αιτία της νεύρωσης που χαρακτηρίζει τον πολιτισμό μας. Επιπλέον ο Φρόντ, στη θεωρία του, εκφράζει μια απαισιοδοξία για την πρόληψη και την προφύλαξη από τον κίνδυνο αυτής της νεύρωσης, γιατί πιστεύει πως η σεξουαλική καταπίεση είναι στοιχείο αναπόσπαστο της ανάπτυξης του δυτικού πολιτισμού –τόσο του υλικού όσο και του πνευματικού.

Πιο αισιόδοξα μηνύματα περιλαμβάνονται στις μελέτες του Μόργκαν και του Ένγκελς που, μέσα από τις υποθέσεις τους για την ιστορική εξέλιξη του θεσμού της οικογένειας, βλέπουν τη δυνατότητα μιας αλλαγής της σεξουαλικής ηθικής και, κατά συνέπεια, της λύτρωσης του ανθρώπου από τη νεύρωση και τη σεξουαλική μιζέρια.

Οι διάφορες σχολές της ψυχανάλυσης, που ακμάσανε στις αρχές του αιώνα μας, προσπάθησαν να συνδυάσουν την επιστημονικότητα της φροϋδικής θεωρίας με την αισιόδοξη θεώρηση της κοινωνίας από τους μαρξιστές και έτσι πολλοί καταλήξανε στην ελπιδοφόρα πεποίθηση ότι «το πρόβλημα της σεξουαλικής δυστυχίας της ανθρωπότητας μπορεί να ληθεί μόνο με ένα κίνημα που θα έχει ως στόχο του την απελευθέρωση από οποιαδήποτε καταπίεση». (W. Reich, "The Invasion of Compulsory Sex-Morality").

Η σεξουαλική καταπίεση μέσο για τον κοινωνικό έλεγχο των μαζών

Η σεξουαλική καταπίεση αποτελεί γενικά πολιτικό γεγονός – με την ευρύτερη σημασία της έννοιας – καθώς χρησιμοποιήθηκε, μαζί με το θεσμό της οικογένειας, ως ιδεολογικό μέσο για τον κοινωνικό έλεγχο των μαζών από την εποχή της επιβολής της πατριαρχίας μέχρι σήμερα. Η υποχρεωτική μονογαμία – που επιβλήθηκε με το φαινόμενο της συγκέντρωσης πλούτου στα χέρια μιας ολιγαρχίας –, η ανάπτυξη της ιδιωτικής οικονομίας και η θέση της γυναίκας, στις διάφορες φάσεις της κοινωνικής εξέλιξης, συνδέονται στενά με τη σεξουαλική στέρηση του ατόμου.

Έτσι το Μεσαίωνα παρατηρούμε μια επιβεβλημένη περιφρόνηση του ανθρώπινου σώματος και μια άγνοια των λειτουργιών του, ενώ η σεξουαλικότητα βρῖσκε τη δικαίωσή της μόνο όταν έχει ως σκοπό την αναπαραγωγή. Στη σύγχρονη εποχή τα αντιδραστικά πολιτικά καθεστώτα, όπως ο ναζισμός κι ο φασισμός, επιβίβανε συνειδητά στους πολίτες τους, παράλληλα με την κοινωνική, και τη σεξουαλική καταπίεση αναγνωρίζοντας, με σειρά μέτρων, μόνο τις αναπαραγωγικές δυνατότητες της σεξουαλικής επαφής (απαγόρευση των αμβλώσεων και της ενημέρωσης γύρω από την αντισύλληψη – εκτός από τα απάνθρωπα κέντρα στειρώσεως – επιβολή δυσμενών μέτρων για την εργαζόμενη μητέρα για να εξαναγκαστεί να περιοριστεί στο μητρικό της μόνο ρόλο, κλπ.).

Οι πολιτικές και κοινωνικές ανακατατάξεις που έφερε ο δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος επηρέασαν αναπόφευκτα και τη δυτική σεξουαλική ηθική.

Πρώτη η ψυχανάλυση επωφελήθηκε από τη δίψα του μέσου ανθρώπου να γνωρίσει τον εαυτό του μέσα από τη σεξουαλικότητά του σε σημείο που, σε χώρες όπως η Αμερική, ο ψυχαναλυτής έγινε είδος πρώτης ανάγκης και η πανάκεια για την ψυχοσωματική υγεία του ατόμου.

Γυνακείο Κίνημα και Σεξουαλική Απελευθέρωση

Η δεκαετία του '60, που χαρακτηρίζεται από μια πρωτοφανή αύξηση της οικονομικής ευμάρειας και του καταναλωτισμού, από μια μεγάλη ανάπτυξη των κινήματων των νέων και των γυναικών με διεκδικήσεις για ουσιαστική συμμετοχή στις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές διαδικασίες, γίνεται η χρονική αφετηρία και του κινήματος για τη σεξουαλική απελευθέρωση. Για ποιές ακριβώς αξίες αγωνίζονται

στην ουσία αυτοί που υποστηρίζουν το κίνημα αυτό, πώς αντιλαμβάνονται την «σεξουαλική απελευθέρωση»;

Οι θεωρητικοί του κινήματος βλέπουν τη «σεξουαλική απελευθέρωση» ως ένα κοινωνικό φαινόμενο που πρέπει να περιλάβει ριζικές κοινωνικές και ηθικές αλλαγές, όπως η θεραπεία των σεξουαλικών αναστολών και η κατάργηση των ταμπού που καταδυναστεύουν την ανθρωπότητα από αιώνες (π.χ. εξωσυζυγικές και προγαμιαίες σχέσεις, μητρότητα χωρίς γάμο, ομοφυλοφιλία, και άλλα φαινόμενα που απειλούν την πατριαρχία), κυρίως όμως την κατάργηση των παραδοσιακών προκαταλήψεων που αφορούν τη σχέση «ΑΡΣΕΝΙΚΟ - ΘΗΛΥΚΟ».

Αυτό το τελευταίο αίτημα έδωσε αναπόσπαστα τη σεξουαλική επανάσταση με το διεθνές φεμινιστικό κίνημα για την απελευθέρωση της γυναίκας, αφού κύριες διεκδικήσεις του κινήματος είναι η κοινωνική ισότητα άντρα - γυναίκας, καθώς επίσης και η γνώση, η παραδοχή και η συμφιλίωση της γυναίκας με το σώμα της και τη σεξουαλικότητά της.

Με σκοπό την ικανοποίηση των αιτημάτων αυτών αναπτύσσονται διάφορες δραστηριότητες, όπως καμπάνιες για την ελευθερία των αμβλώσεων (και γενικότερα για την ελεύθερη αυτοδιάθεση του γυναικείου σώματος), δημιουργία κέντρων οικογενειακού προγραμματισμού, ενημέρωση από τα μαζικά μέσα για τη διάδοση της αντισύλληψης, έρευνες γύρω από την ψυχολογία της γυναίκας στα διάφορα στάδια της εξέλιξης του σώματός της, κλπ.

Παράλληλα, μέσα στα ίδια πλαίσια, παρατηρείται μια εκλαϊκευση της γνώσης σχετικά με το ανθρώπινο σώμα και τις λειτουργίες του – ιδιαίτερα ως προς τον ερωτισμό – με ένα πλήθος μελέτες, άρθρα, βιβλία και εκπομπές που αποτέλεσαν το ερέθισμα για το μέσο άνθρωπο να ενδιαφερθεί για το σώμα του, που ο στρουθοκαμηλισμός της σεμνότηφης δυτικής χριστιανικής παράδοσής του είχε επιβάλει να αγνοεί.

Άρχισε να γίνεται ελεύθερα λόγος για τις σεξουαλικές σχέσεις των ζευγαριών, να αξιολογούνται μετά από πολύχρονες επιστημονικές μελέτες (με πρωτοπόρους τους Μάστερς και Τζόνσον) και να αντιμετωπίζονται λιγότερο υποκριτικά, με μεγαλύτερη κατανόηση και σοβαρότητα, σχετικά με τη συμβολή τους στην επιτυχημένη συνύπαρξη του ζευγαριού.

Εκμετάλλευση της σεξουαλικότητας

Η αποκάλυψη όμως αυτή οδήγησε και σε μια πρωτοφανή εκμετάλλευση της σεξουαλικότητας των γυναικών, κυρίως από την καπιταλιστική οικονομία, με ακρότητες που σημάδεψαν το κίνημα και το τραυμάτισαν ανεπανόρθωτα, με αποτέλεσμα να αμφισβητούνται σήμερα μερικά από τα βασικά του επιτεύγματα.

Μέσα στα πλαίσια αυτής της εκμετάλλευσης άνθισε η «οικονομία του σεξ» που ποτέ πριν δεν είχε γνωρίσει ανάλογη ευημερία. Ο ερωτισμός έγινε το "Pass-Partout" για όλες τις ανθρώπινες σχέσεις, κοινωνικές, πολιτικές, εμπορικές, ακόμα και θρησκευτικές! Δύο δεκαετίες τώρα βομβαρδιζόμαστε από μηνύματα που συχνά μας αποπροσανατολίζουν, μας υποβάλλουν σε πλήση εγκεφάλου στο όνομα της σεξουαλικότητάς μας, με κύριο θύμα τη γυναίκα. Έτσι βλέπουμε πολύ συχνά γυμνά γυναικεία κορμιά να χρησιμοποιούνται στη διαφήμιση των πιο ετερόκλητων ειδών, να γίνονται αντικείμενα εκμετάλλευσης των πιο αδιάστακτων εμπόρων για την ικανοποίηση της σεξουαλικής πείνας του καταπιεσμένου ατόμου μέσω της πορνογραφίας και των λογής - λογής αγαθών που μας προσφέρει η οικονομία του σεξ.

Φτάνουμε δηλαδή έτσι στο σημείο η σεξουαλική απελευθέρωση να λειτουργεί σαν ένα είδος μπουύμεραγκ που, αντί να βοηθάει τη θεραπεία

της αλλοτρίωσης του ανθρώπου από τον εαυτό του, συμβάλλει, μέσα από την καπήλεια της έννοιας, στην ακόμα μεγαλύτερη αλλοτρίωσή του. Η κατάσταση αυτή γίνεται οξύτερη από το γεγονός ότι οι δομές της σύγχρονης κοινωνίας (έλλειψη της ευρύτερης οικογένειας, της μικρής κοινωνικής ομάδας του χωριού, της γειτονιάς κλπ.) κάνουν το άτομο να καταφεύγει στην δυαδική σχέση του ζευγαριού για να ικανοποιήσει την ανάγκη του για συναισθηματική ασφάλεια και στοργή, κάτι που δεν του προσφέρει το κυνήγι των περιστασιακών ερωτικών σχέσεων.

Έτσι μπορεί τα ήθη στις δυτικές, προηγμένες κοινωνίες να λυτρώθηκαν από την υποκρισία και τον πουριτανισμό, συγχρόνως όμως τόσο οι άντρες όσο και οι γυναίκες κουρασμένοι ψυχικά και σωματικά από τις πρόσκαιρες ερωτικές σχέσεις οδηγήθηκαν σε ένα συναισθηματικό κενό και στην αναζήτηση της μόνιμης σχέσης, όχι όμως απαραίτητα μέσα από τον γάμο. Μέσα από τον «ελεύθερο έρωτα» ο ερωτικός σύντροφος έχει χάσει την υπόστασή του ως προσωπικότητα, έχει υποβιβαστεί σε σεξουαλικό αντικείμενο προς χρησιμοποίηση.

Τα αφροδίσια νοσήματα εξάλλου έχουν παρουσιάσει μια έξαρση τα τελευταία χρόνια, ενώ στη δεκαετία του '80 εμφανίζεται ξαφνικά μία νέα θανατηφόρα αρρώστια (θνησιμότητα μέχρι 60%). Από τον Ιούνιο του 1981 έχουν αναφερθεί περισσότερες από 1500 περιπτώσεις (κυρίως στις Η.Π.Α.) του Α.Ι.Δ.Σ. ή αλλιώς «Συνδρόμου της Επικτητής Ανοσολογικής Ανεπάρκειας» που, κατά τους ειδικούς, συνδέεται άμεσα με την περιστασιακή σεξουαλική δραστηριότητα.

Μήπως λοιπόν βρισκόμαστε μπροστά σε μια κρίση του κινήματος, με επιστροφή στους παραδοσιακούς θεσμούς και ρόλους; Μάλλον όχι. Άλλωστε μια προσεχτική εξέταση του θέματος μπορεί να μας πείσει πως η νέα φάση που μπαίνει τώρα το κίνημα για τη σεξουαλική απελευθέρωση εντάσσεται μέσα στα γενικότερα πλαίσια της αμφισβήτησης των κεκτημένων όλων των κινήματων, πολιτικών και κοινωνικών, που συντάραξαν τις δύο προηγούμενες δεκαετίες.

Οι αξίες που επικράτησαν μετά το φοιτητικό κίνημα του '68, παράλληλα με τις αξίες που επιβλήθηκαν από το διεθνές γυναικείο κίνημα, τώρα αναπροσαρμόζονται σύμφωνα με τις ανάγκες μιας καινούργιας εποχής που προσδιορίζεται βασικά από την οικονομική κρίση, που μαστίζει τις βιομηχανικές κοινωνίες, και τα επακόλουθά της. Γιατί αναμφισβήτητα βρισκόμαστε στο κατώφλι μεγάλων κοινωνικών αλλαγών που, όπως φαίνεται, θα οδηγήσουν σε μεγαλύτερη συμμετοχή της λαϊκής βάσης στους βασικούς τομείς της ζωής μας.

Αυτό είναι ένα ελπιδοφόρο μήνυμα που ενδιαφέρει άμεσα όχι μόνο εμάς τις γυναίκες, αλλά και κάθε άτομο καταπιεσμένο από τις σημερινές κοινωνικές δομές, που υποθάλπουν την αλλοτρίωση και την εκμετάλλευση των κοινωνικά ασθενέστερων.

Η σεξουαλική επανάσταση στην Ελλάδα

Κι ενώ οι παραπάνω τάσεις αφορούν το Ευρωπαϊκό κοινωνικό πλαίσιο δεν μπορούμε να πούμε ότι κάτι ανάλογο συμβαίνει και στην Ελλάδα. Και τούτο γιατί η σεξουαλική απελευθέρωση στη χώρα μας πήρε τη μορφή ενός κινήματος περιορισμένης εμβέλειας που, όπως περίπου και το φεμινιστικό κίνημα, έμεινε «κλειστό» για τις πλατιές μάζες κερδίζοντας την υποστήριξη διανοουμένων, καλλιτεχνών, φοιτητών και γενικότερα ατόμων κυρίως από τα μεσαία κοινωνικο-οικονομικά στρώματα των μεγάλων αστικών κέντρων με σχετική κοινωνική μόρφωση.

Ένας από τους σπουδαιότερους λόγους για το γεγονός αυτό είναι η παράλληλη συνύπαρξη διαφορετικών δομών κοινωνικής εξέλιξης στην Ελληνική κοινωνία που συνεπάγεται και την συνύπαρξη αντικρουόμενων

αντιλήψεων, αξιών και νοοτροπιών μαζί με τη βαθιά ριζωμένη διατήρηση της αυστηρής πατριαρχικής οικογένειας. Επί πλέον, η άνιση ανάπτυξη πόλης - υπαίθρου οξύνει το πρόβλημα, με αποτέλεσμα να έχουμε αγροτικές περιοχές στην Ελλάδα του 1983 που ζουν εντελώς απομονωμένες από τον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο, που παράγουν τα εντελώς απαραίτητα για την επιβίωσή τους με πρωτόγονα μέσα και που η αντίληψή τους για τη ζωή ανταποκρίνεται σε πρότυπα του περασμένου αιώνα.

Αν προστεθεί, σ' όλους αυτούς τους παράγοντες, και η εγκληματική αδιαφορία του κράτους για ενημέρωση του πολίτη πάνω στα ζητήματα που αφορούν το σεξ, οχρωμένη πίσω από μια σεμνότυφη και υποκριτική αντιμετώπιση της ανάγκης για γνώση των αναπαραγωγικών λειτουργιών του σώματός μας, σχηματίζουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα της σεξουαλικής μας εξαθλίωσης:

- Αύξηση της συχνότητας των βιασμών, των σεξουαλικών εγκλημάτων και της αντρικής και γυναικείας πορνείας ως αποτέλεσμα της σεξουαλικής καταπίεσης του Έλληνα που κοινωνικοποιείται μέσα στη νοοτροπία του επιβήτορα.
- Το ταμπού της ανύπαντρης μητέρας εξακολουθεί να μαστίζει κύρια και πρώτιστα την επαρχία - χωρίς βέβαια να εξαιρούνται τα αστικά κέντρα - και να οδηγεί συχνά στην παιδοκτονία κάτω από την πίεση της κοινωνικής κατακραυγής και της οικονομικής αποστέρησης που υφίσταται η μητέρα.
- Τα εγκλήματα τιμής με θύμα πάντα τη γυναίκα εξακολουθούν να αποτελούν το στίγμα της πολιτισμένης Ελλάδας.

Εκεί που σίγουρα δεν έχουμε υστερήσει από τον υπόλοιπο δυτικό κόσμο είναι ως προς την άνθιση της οικονομίας του σεξ και την υποδούλωση του ανθρώπινου σώματος στην εμπορική σκοπιμότητα.

Βρισκόμαστε λοιπόν στη νηπιακή φάση του κινήματος για σεξουαλική απελευθέρωση και το γεγονός αυτό μαζί με τις ιδιομορφίες και ιδιαιτερότητες της Ελληνικής κοινωνίας επιβάλλουν άμεσα και σε πλατιά κλίμακα δραστηριοποίηση των κρατικών και άλλων μαζικών φορέων για την ενημέρωση του Έλληνα πολίτη κάθε ηλικίας και τάξης μέσα από εκλαϊκευμένα προγράμματα, σε τοπικό και εθνικό επίπεδο.

